

בענייני שחיטה — חזקות

תשובה להרב הגאון ר' אבא דוד גולדפיין זצ"ל. עש"ק שופטים תר"צ.

(א) בדבר הירושלמי פ"ט דברכות שהש"ך (בס' י"ט) הביא משם ראי' דעל שחיטת טריפה אף שמטהרת מנבילה מ"מ א"צ לברך ודלא כרש"י, וכתב כ"ג שלפי פ"י החרדים בירושלמי שם יהי' מזה אדרבה ראי' לרש"י, שהחרדים פ"י "ותיבדוק בסימני" קושיא, למה לא ימתין בהכרעה עד אחר בדיקת הסימני, ות"י הירוש' דחזקת בני מעיים כשרי", פ"י דכמו דסמכינן על רוב בחשש נקב בב"מ ה"ג יש רוב ששוחטים הסימני כהוגן וכדכ' התוס' (בחולין ד"ט) דרק באכילה אסור מדרבנן כו' — הנה לפי פ"י זה נהי דליכא קושיא על רש"י אבל ראייה ג"כ אין כאן, דהרי לפ"י זה שיש רוב ששוחטים שפיר, הא כ' התוס' דרק מדרבנן אסור באכילה ומה"ת שרי, ומה זה ראייה לטריפה גמורה שגם מה"ת אסור שיוכל לברך. אמנם הנה עיקר דבריו שלפי פ"י החרדים יהי' מהירושלמי ראי' לפרש"י כבר קדמו לכ"ג בזה בתשו' כרי טעם (סי' ע"ו) והאריך בזה עי"ש, אבל הוא כתב הראי' לפרש"י לא מזה גופא שהגם שלא בדק בסימני אסור באכילה מ"מ ברך קודם, דזה יש לדחות כיון דרק מדרבנן אסור וכנ"ל, אלא כתב הראי' באופן אחר, והוא דכיון שרק התרצן חידש לן דחזקת ב"מ כשרים א"כ המקשן שלא ידע מזה למה הקשה מבדיקת הסימנים הו"ל להקשות שלא יברך אפילו אחר בדיקת הסימנים עד אחר בדיקת הריאה, ואם גם המקשן ידע דחזקת ב"מ כשרי' רק לא ידע שכמו כן י"ל רוב ששוחטים הסימנים שפיר א"כ עיקר התירוץ חסר מן הספר דמה זה שהשיב לו "חזקת ב"מ כשרים" הלא זה ידע גם המקשן והו"ל שרוב שוחטים שפיר, אע"כ שהמקשן לא ידע גם מחזקת ב"מ כשרים א"כ מדוע לא הקשה מבדיקת הריאה, א"ו דעל טריפה מברכין רק מבדיקת הסימנים שהספק הוא שמא לא שחט יפה והוה נבילה הוה קשה לי, עי"ש בארוכה.

ולדידי קשה על פ"י זה של החרדים, דבשלמא אם עיקר הברכה היתה מדאורייתא שפיר היה אפ"ל דנהי דלא בדק מדרבנן אסור אבל מ"מ כאן דמה"ת שרי מברך, אבל באמת הלא מה"ת ליכא ברכת המצוות כלל וכל עיקר הברכות מדרבנן הוא א"כ אמאי יברך קודם בדיקת הסימני הא מדאורייתא אין כאן שחיטה, דהא מדרבנן לא אמרי' כלל רוב זה של רוב פעמים שוחט שפיר אם מטעם דמדרבנן אמרי' סמוך לעוטא לחזקה ואם מטעם דהוה רוב התלוי במעשה אבל יהי' הטעם איך שיהי' הא מיהת מדרבנן לא אמרי' כלל רוב זה וא"כ אין כאן שחיטה כלל מדרבנן, ואף דזה דאי שמטומאת נבילה נטהרה גם מדרבנן דלא מצינו רק שאסור באכילה מדרבנן בלא בדק הסימנים אבל לא שטמא מדרבנן, וכדמשמע להדיא בגמ' דחולין שם

דלמ"ד טרפה ואסורה באכילה אינה מטמאה במשא, וע"ז הוא שכ' התוס' דמדרבנן אסורה באכילה, ומבואר דמטמאה גם מדרבנן טהורה, אבל מ"מ נראה פשוט דאף לרש"י שמברך על טריפה היינו מפני שעכ"פ הוציאה השחיטה מאיסור נבילה, אבל כשהשחיטה לא הוציאה מאיסור נבילה אף שטיהרה מטומאת נבילה פשוט שאין כאן כל מקום לברכה גם לרש"י (ולדעת התב"ש בסי' כ"ה בכה"ג לאו שחיטה היא גם לענין אותו ואת בנו ואפי' להפמ"ג שם דהוה שחיטה לשאר מילי אבל ברכה פשיטא דלא שייכא רק כשהועילה לענין אכילה להוציאה לכהפ"ח מידי איסור נבילה). וא"כ בלא בדק הסימני' הרי מדרבנן כיון דלא אמרי' שרוב פעמים שוחט שפיר הרי אין כאן שחיטה כלל מדרבנן ואסורה מדרבנן גם באסור נבילה, וא"כ אמאי יברך, דממנ"פ מה"ת ליכא ברכה כל עיקר ומדרבנן אין כאן שחיטה, וגרוע יותר מטריפה ודאית, דהתם עכ"פ הוציאה השחיטה מאיסור נבילה גם מדרבנן והכא בל"ב מדרבנן אמרי' דלא נשחט כלל.

ואילולי דמסתפינא הוה אמינא מילתא חדתא בפ"י הירושלמי ע"פ התרדים והוא ע"ד המבואר בגמ' דנדה (דף ט"ז ע"ב) בדקה בעד ואבד אסורה לשמש עד שתבדוק. מתקיף לה ר"א אילו איתא מי לא משמשא ואע"ג דלא ידעא השתא נמי תשמש, א"ל רבא זו מוכיחה קיים וזו אין מוכיחה קיים ע"ש. מבואר אפוא שמצינו תקנת בדיקה באופן שאם אבדה הבדיקה אסורה ואם לא אבדה וישנה לפנינו א"צ להמתין על הבדיקה ורשאי לסמוך על חזקת טהרה, וה"נ ס"ל להירושלמי לענין בדיקת הסימני' דנחי שאם אבד בלא בדיקה גם בדיעבד אסורה באכילה אבל מ"מ כיון שאין זה אלא כגדר תקנה דהא רוב פעמים שוחט שפיר כדכ' התוס' לכן כל שמוכיחה קיים והבהמה לפנינו ואפשר למיבדקה עוד שוב סמכינן שבודאי תמצא כשרה ויכול לברך, וזהו שתי' הירוש' חזקת ב"מ כשרי' וס"ל כהתרדים דכמו"כ יש רוב ששוחט שפיר ויכול לברך, ואף שאם אבד בל"ב לא סמכי' על רוב זה התם מפני שאין מוכיחה קיים ולא תתקיים התקנה והכא שמוכיחה קיים והתקנה תתקיים שפיר יש לסמוך על הרוב ולברך (ואין לומר דא"כ כשהבהמה לפנינו יהי' מותר ג"כ לאכול קודם הבדיקה כמו שהתם מותר לשמש דז"א דהתם אף שמשמש מ"מ מועילה תקנת הבדיקה לענין השימוש שאחר זמן אבל הכא אם יאכל קודם הבדיקה מבהמה זו הרי לא תתקיים התקנה כלל דהא בדיקת בהמה זו אינה מועילה כלל לבהמה אחרת רק לזו דוקא, אבל לענין ברכה שפיר י"ל, שהבדיקה תועיל להאכילה והתקנה תתקיים).

(ב) ובעיקר מחלוקת הפוסקים שהביא כת"ר אם צריך לברך על שחיטת טריפה נלענ"ד להוכיח שא"צ לברך וכדכתבו הטעם מפני שמצוות השחיטה היא על ההיתר אכילה דוקא (ולא שאני אומר ח"ו לדחות ד' רש"י, אלא מכיון שבלאה"כ דעת רוב הפוסקים לדינא שא"צ לברך, ה"ה הרמ"א בשו"ע והט"ז והש"ך והפר"ח והתב"ש והפמ"ג ועוד ועוד, לכך אני אומר שלפ"ז יהיה מוסבר ומיושב היטב כמה ענינים בהגדר של ששא"ר), דהנה בפסחים (דף ס"ג ע"א) מבואר דשוחט תמיד על החמץ

יב ומוכח שם שגם רש"י מודה בזה והקשה בתשו' דבר אברהם להרב דקאוונא
 (שי"י) [וצ"ל] (ח"ב סי' ו') בשם החת"ס לרבא דס"ל בחולין ד"פ דלר"ש דאכילת
 מזבח לאו שמה אכילה א"כ למה חייב והא ר"ש ס"ל דשחיטה שאינה ראויה לא
 שמה שחיטה ותמיד עולה הוא, ונדחק לתרץ עי"ש באורך.

ולענ"ד לישיב ברווחא בהקדם מה שנ"ל ביאור חדש בכל עיקרו של מושג זה
 ששא"ר, דלכאורה קשה לי טובא בין על רבא ובין על ריו"ח דכו"ע ס"ל בחולין
 שם דגם שחי' קדשים הוה ששא"ר כשאינה ראויה לאכילה ולא נחלקו אלא אי
 נכילת מזבח שמה אכילה, וקשה לי מגמ' דקדושין (דף נ"ז ע"א) בשחטה שלא
 באזוב ר' יעקב אומר הואיל והוקצה למצוותה אסורה ורש"א הואיל ונשחטה שלא
 למצוותה מותרת ומפרש בגמ' דפליגי בששא"ר דר"י ס"ל ש"ש ופרש"י שאינה
 ראויה למצוותה ש"ש לאוסרה ור"ש ס"ל לש"ש ומותרת עי"ש, הרי דשא"ר לא
 קרא מה שא"ר לאכילה דוקא אלא מה שא"ר למצוותה, דשחטה שלא באזוב,
 ור"ש מותרת באכילה ונקרא ששא"ר מפני שלמצוות טהרת המצורע א"ר ולהיפך
 נשחטה כהלכתה באזוב אסורה באכילה והנאה והוה ש"ר מפני שלמצוותה היא
 ראויה, וא"כ גם בשחיטת קדשים לו יהא כרבא דאכילת מזבח ל"ש אכילה מ"מ
 נכ"פ למצוותה הרי היא ראויה שלכך היא עומדת להקריבה למזבח.

ע"כ נ"ל דבאמת בכ"מ דאמרי' ששא"ר הכוונה הוא שא"ר למצוותה, ולכן בכ"מ
 שאנו דנין על דברים התלויים ומסתעפים משחיטה פרטית המיוחדת למצוותה
 דועה דוקא לא בעינן אלא שתהא ראויה למצוותה דהיינו לאותה המצוה המיוחדת
 גם כשא"ר לאכילה מ"מ כשראויה למצוותה הוה ש"ר, ולהיפך כשלמצוותה א"ר
 נ"פ דראויה לאכילה הוה ששא"ר דתליא במחלוקת דר"מ ור"ש, ואף דר"ש יליף
 ששא"ר אש"ש מאינה ראויה לאכילה מ"מ בסתם שחיטה דהיינו שחיטת חולין
 עלמא נקרא זה גופא ראויה למצוותה מה שהיא ראויה לאכילה, דמצות השחיטה
 היא רק על היתר האכילה וכל שאין בה היתר אכילה אין ע"ז מ"ע של שחיטה כלל,
 כדכתבו הפוסקים דמה"ט אין לברך ברכת השחיטה על טריפה דהיאך יברך
 אקבמו' צ וע"ז ליכא מ"ע כלל, ומעתה בצפורי מצורע שאנו דנים על אסור אכילתם
 הרי איסור זה תלוי ונמשך לא משחיטה בכלל אלא משחיטת צפורי מצורע דוקא
 לכן בעי' לר"ש שתהא ראוייה למצוותה דהיינו לצפורי מצורע דוקא, וכן ה"נ
 שחיטת עולה לגבי הדינים התלויים בשחיטת קדשים דוקא הוה ג"כ שחיטה ראוייה
 גם לרבא, אבל מה שאמר רבא דאכילת מזבח ל"ש אכילה והוה ששא"ר הרי הוא
 לענין איסור דאותו ואת בנו ואיסור דאו"ב הרי אינו תלוי בשחיטת קדשים אלא
 בשחיטה בכלל ולכן בעינן בה שתהא ראוייה לאכילה דהיינו מצוותה של סתם
 שחיטה, ואע"פ דבש"ת אין האי' נוהג אלא בקדשים ומ"מ יליף משם ר"מ דשא"ר
 לאכילה ש"ש מ"מ לדברינו גם בש"ת פי' הדברים דשא"ר הוא שא"ר למצוותה
 דהיינו לשחי' קדשים שהקרבן נפסל ויליף ר"מ דבעלמא לא בעינן נמי ראוייה
 למצוותה וממילא דבדינים התלויים ונמשכים משחיטת חולין לא בעי' ראוייה

לאכילה דהיינו מצוותה של אותה שחי', וכי היכי דר"ש יליף דששא"ר למצוותה כמו שחי' שלא באזוב לש"ש מטבוח טבח והכין אף דהתם בעי' רק שתהא ראוייה לאכילה משום דשם היתר האכילה היינו מצוותה ה"ג להיפך ר"מ יליף דששא"ר לאכי' בחולין ש"ש מש"ח שא"ר למצוותה.

ומעתה מיושב היטב הקושיא משוחט תמיד על החמץ ומעיקרא לק"מ כלל, שהרי איסור דשוחט על החמץ אינו תלוי בשחיטה בכלל כאותו ואת בנו אלא בשוחט קדשים דוקא וכדכתיב בקרא "לא תשחט על חמץ דם זבחי" וא"כ לא בעי' אלא שתהא ראוייה למצות קדשי', ולמצוותה דהיינו התמיד הויא שחיטה ראוייה וכדאמרי' בצפ"מ דהויא ש"ר למצוותה, ולא דמי כלל למה שהביא בדבר אברהם שם מגמ' דב"ק (דע"ו ע"א) לענין שחיטת ד' וה' דהתם אינו תלוי בשחי' קדשי' ולכן בעי' שתהא ראוייה לאכילה משא"כ שוחט על החמץ (ויש לי להאריך עוד בזה ולבאר עם זה דהתוס' קדושין (דף נ"ז ע"ב) שתמהו כל המפרשים אך אכמ"ל). ולפ"ז מוכח דעל שחיטת טריפה אין לברך שמצוותה של שחיטת חולין היא היתר האכילה דוקא ול"ש בזה לומר אקבמו"צ.

ג) מה שהקשה כ"ג בהגמ' דחולין (דף קכ"ג ע"ב) עולת העוף לראב"ש ליגזור דילמא לא אתי למיעבד רוב שנים כו' והקשה מר ז"ל "ובאמת בעניי אינו מובן לי כלל פירכת הגמ' מה דמדמה לטלית דלא דמי כלל דהא קיי"ל דבעי בדיקת סימנים ובלא"ה אסורה או דמטמא ג"כ א"כ מה חשש הוא ע"כ יבדוק":

הנה לענד"ג ליישב בפשיטות, דנהי דנבדוק הסימני' אבל מ"מ אם ימצא שלא שחט רוב שנים והקרבת נפסל מחמת כן הרי עבר על ב' איסורי תורה, חדא משום לא תעשון כן כו' וחדא משום מטיל מום בקדשים, כמבואר כ"ז בגמ' דע"ז (דף י"ג ע"ב) עי"ש, וא"כ מה יושיענו שיבדוק הסימני' הא מ"מ איסורא דעבד עבד.

ויתיישב לפ"ז גם קו' הרשב"א בחידושו למה לא מקשה הגמ' משחיטת חולין לכו"ע עי"ש, ולדברינו א"ש, דמחולין ל"ק שהרי בע"כ יבדוק הסימני' לאח"ש ואם יראה שלא נשחטו יפסול ומה בכך, אבל קדשים שיעבור על איסורי תורה שפיר הוה קשה לי' (והרשב"א שהקשה אולי י"ל בדוחק דגם בחולין ס"ל כהסוברים שאסור לנבל בידים).

ומה שהקשה כ"ג על התוס' דס"ל רוב פעמים שוחט שפיר דא"כ מה מקשה הגמ' מעולת העוף לראב"ש דהא הוה רוב וליכא אלא חשש דרבנן ולא דמי כלל לטלית דטמא מה"ת כמבואר שם, ומכח זה דחה את דעת התוס' וכ' דליכא כלל לרוב זה — הנה אטו מכח קושיא נדחה את דעת גדולי הראשונים ז"ל וכל קושיא יש לה תירוץ, ובפשוטו י"ל דעד כאן לא אמרי' דרוב פעמים שוחט שפיר אלא במקום דליכא חששא דשמא חייס, אבל השתא דס"ל להגמ' בעולת העוף לראב"ש שמקפיד לבלי לחתוך הרבה שלא יעבור על איסור דלא יבדיל כמ"ש הרשב"א ואיכא חששא דשמא חייס לחתוך יותר אה"נ דתו ליכא למימר רוב פעמים שוחט

(ר"ל מולק) שפיר רוב הסימני, ועוד שגם בלאו גזירה דשמא חייס י"ל דדוקא במקום שא"צ לדקדק שלא יהי נשחט כל הסימני אלא אדרבא לכתחילה מצוה לשחוט כל הסימני ועכ"פ לדייק שלא יהיו נשחטי כל הסימני בודאי שא"צ אז שייך לומר רוב פעמי' שוחט שפיר, אבל בעולת העוף לראב"ש שצריך לצמצם שלא יהי נחתך כל הסימנים וצריך להגביל החתך דוקא ברובו ולא בכלולו בזה לא מצינו שנאמר שרוב פעמים יוכל כ"כ להגביל ולצמצם אי לאו משום דמשני הגמ' כהנים זריזים הם.

(ד) ומה שחקר כ"ג תקירת חכם איך הדין בכמה למ"ד דעולת העוף קרב אם מ"מ מותר להביא לכתחילה דליכא תי' הגמ' כהנים זריזים הם דהא כשר בזר ולפ"ז לפי הרשב"א בגמ' שם יהי אסור להביא לכתחילה ולפי' התוס' עכ"פ יצטרך רוב הנראה לעינים ולא סגי ברוב מצומצם.

הנה לכאורה היה נלענ"ד להביא ראיה שגם בעבודה הכשרה בזר שייך לומר זריזים הם מדברי הרמב"ם ז"ל (פ"ד מה' מעה"ק ה"ח) שכ' בשחיטת קדשים "ושוחט שנים או רוב שנים", ודייק הפמ"ג באו"ח (באשל אברהם סי' תרכ"א ס"ק ד') מלשון זה שגם לכתחילה סגי ברוב שנים וכ' הטעם משום דכהנים זריזין הן עיי"ש, והרי שחיטה כשרה בזר, וש"מ שגם בעבודה הכשרה בזר אמרי' זריזין הם, וא"כ י"ל דה"ה בכמה.

ויש לדחות ע"פ מאי דאמרי' בגמ' דפסחים (דף ל"ו ע"א) לישה נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא עיי"ש וה"נ בשחיטה אע"פ שכשרה בזר אבל בעינן בעזרה במקום זריזין, משא"כ בכמה שא"צ כהן לשום עבודה ואינה מקום זריזין כלל, והכי דייק ג"כ לשון הפמ"ג שכ' וז"ל "ורוב כהנים שוחטי' ובמקום זריזין" עכ"ל, ופשוט שנתכוין להך גמ' בפסחי הנ"ל.

ואולי י"ל שזה יהי תלוי במחלוקת אב"י ורבא בעירובין (דף ק"ג ע"א) דרב יוסף ס"ל בני חבורה זריזין הם, ואב"י ס"ל כהנים זריזין הם אמרי' בני חבורה זריזין הן ל"א, ופרש"י בני חבורה וכו' דכל העוסקין בקדשים זריזי' וחכמים עכ"ל, ולפ"ז לר"י ה"נ בכמה אף זרים כיון שעוסקי' בקדשי' זריזי' הם ולאב"י לא אמרי' הכי.

וראיתי בס' צפנת פענח למר חותנו הגאון שליט"א (פ"א מה' שחיטה הי"ד) שעמד על סתירת ד' הרמב"ם בה"ש שם שכ' שהפגם של סכין הוא אפי' קטן ביותר דמשמע כל שהוא ובפ"א מה' ביהב"ח הי"ד כ' כחגירת צפורן (וכבר עמד ע"ז הפר"ח ביו"ד סי' י"ח עיי"ש מש"כ בזה) וכתב ש"ל שדוקא בקדשי' בעינן שיעור משום דזריזי' הם, ושוב דתה דהא שחיט' כשרה בזר ול"ש זריזי' הם עיי"ש, ולענ"ד י"ל שדחוי זה חוזר ונראה ע"פ הגמ' דפסחים שהבאתי לעיל דהוה במקום זריזי', ועוד שהרמב"ם ז"ל (פ"ג מה' שבת הט"ו) כ' דבני חבורה זריזי' הם וכבר הבאתי לעי' שרש"י פי' ע"ז בעירובין "דכל העוסקין בקדשים זריזים הם", וא"כ שוב י"ל שהרמב"ם לשיטתו לא החמיר בסכין של קדשי' בכ"ש משום דזריזי' הם. ומעתה

כיון דקיי"ל דכני חבורה זריזי י"ל שגם בכמה שכשר בזר י"ל דזריזי הם.

ה) ואשר כ' כ"ג ליישב מש"כ הרמב"ם דשחיטת עכו"ם אסורה מוקרא לך ואכלת מזבחך ותמהו הפוסקים דכתוספתא מבואר מוזבחת ואכלת, וכן הקשו להרמב"ם מנ"ל דהוה נבילה, וכ' כ"ג וז"ל דכוונת התוספתא ג"כ מחמת טעם הרמב"ם ור"ל כמו דאמרי' גבי כיסוי הדם דכתיב אשר יאכל דבעי' שחיטה ראוייה ה"ה כאן דכתיב זבחת ואכלת בעי' שחיטה ראוייה ושחיטת עכו"ם לא הוי שחיטה ראויי' משום טעם הרמב"ם ז"ל, וזה כפתור ופרח בס"ד עכ"ל. הנה אני שמעתי ולא אבין, דהרי הא קמן דטריפה הוה ששא"ר לענין כיסוי הדם ואפ"ה שחיטתה מוציאה מידי איסור נבילה ולא ממעטינן מוזבחת ואכלת דליהוי בטריפה גם אי' נבילה, וגם לר"ש דס"ל דששא"ר לעולם לא הוה שחיטה מ"מ מודה דלענין הוצאה מאי' נבילה גם ששא"ר מוציאה וכדאמרי' (ברפ"ה ע"ב) לא לכל אר"ש ששא"ר לש"ש מודה ר"ש שמטהרתה מידי נבילה, ולא דוקא מטהרתה מטומאה אלא מוציאה גם מאי' נבילה, דהא גם ר"ש מודה שאין בטריפה אי' דנבילה, וכן שחיטת קדשים לר"ש דהוה ששא"ר מ"מ הא מוציאה מאיסור נבילה, הרי מבואר מכ"ז דששא"ר דנין רק לגבי שארי הדינין התלויים והמסתעפי' משחיטה, אבל לענין הפקעת אי' נבילה גם ששא"ר מפקיעה.

ובלאה"נ א"א לומר כפירושו שהרי ז"ל התוספתא שחי' עכו"ם ה"ז פסולה ושחי' הקוף ה"ז פסולה שנאמר זבחת ואכלת לא שזבח העכו"ם ולא שזבח הקוף ולא שנזבחה מאיליה עכ"ל, הרי כלל ביחד עכו"ם עם קוף ועם נזבחה מאיליה וכולם ממעטינן מוזבחת ואכלת, ופשוט שהכוונה דבעי' בר זביחה ומטמא ג"כ במשא.

ו) ומש"כ כ"ג להביא ראיה דחזקה בטעות הוה חזקה (ובמכתבי העבר הבאתי ב"ה הרבה ראיות ע"ז) מהתוס' גיטין (דף י"ז ע"א) שהקשו על תקנה דשמא יתפה באין בו זמן דהא נוקי אז בחזקת א"א ות"י דהרי גרושה לפנינו, והק' הפנ"י דהא לעולם מוקמינן אחזקה דמעיקרא ולא אדהשתא, ותירץ כ"ג ע"ד הפלפול שכוונת התוס' שיש לחוש שמא יחפה באופן דיתן גט שאין בו זמן וגם יבטלו שלב"פ דאפקעינהו, ואפי' לדין דבטלו מבוטל מ"מ יבטלו בפני א' שלד' המהרש"א בדל"ב ע"ב צ"ל גם לרבי אפקעינהו, ושוב יהי' ספק אימתי ביטלו אם קודם הזנות דאז אפקעינהו או אחר הזנות דאז לא אפקעי' לת"י ב' דתוס' בדל"ג ע"א שכשנתכוין לחפות לא אפקעינהו וספק זה הוה ג"כ נגד חזקת א"א דאף שאם אפקעינהו לא היתה למפרע מעולם א"א מ"מ עד עתה הוחזקה לא"א וחזקה בטעות ג"כ חזקה, אלא שנגד חזקה בטעות תועיל גם חזקה דהשתא שגרושה לפנינו, ור"ל דקיי"ל חוזר ומגרש ויחזור הבעל ויקח עתה הגט ויגרשנה עתה, עכתו"ד — הנה תמהני

מאד על כ"ג שליט"א שיוציא ראייה מכח פלפול מפולפל כזה, ולא עוד אלא שרוצה לתלות כל זה בכוננת התוס'.

ואפי' לפי דבריו מה זו ראייה לחזקה בטעות, הלא מכאן לא יהי' ראי' אלא על חזקה המופקעת אח"כ למפרע כמו באפקעינהו, וכבר כ' הש"ס (שם פ"ד) שהביאו כ"ג בעצמו לענין שאלה בהקדש (ביבמות דפ"ח) דמזה ליכא ראי' על חזקה בטעות כיון שעד השאלה הי' מ"מ אסור וה"נ בנ"ד עד הבטול שלב"פ הי' מ"מ אי' א"א, ונהי שכ"ג כ' ע"ד הש"ש ששם ביבמות י"ל גם מטעם אחר דהוה נגד חזקה משום חזקת שלא שאל, ודברי כ"ג נראים נכונים בזה, אבל מ"מ גם סברת הש"ש היא נכונה דאינו דומה חזקה בטעות מעיקרא לחזקה שהופקעה אח"כ למפרע.

אלא שגם עיקר דברי כ"ג תמוהים בעצם, דהאיך שייך לומר חזקה דהשתא דהרי גרושה לפניך במה שיחזור ויקח הגט ויגרשה עתה (מלבד מה שאיני יודע מהיכן לקח לו סברא זו דחזקה דהשתא דאף שאינו מועיל נגד חזקה דמעיקרא מ"מ נגד חזקה בטעות מועיל, דממנ"פ אם חזקה בטעות לאו כלום הוא אין אנו צריכים לחזקה דהשתא ואם חזקה בטעות חזקה מעלייתא היא לא יועיל נגדה חזקה דהשתא כמו בכל חזקה דמעיקרא, ומנ"ל לעשות פשרה בזה), הלא חזקה דהשתא לא שייכא אלא כשאנו רוצים לומר שחזקה דהשתא זו עצמה היתה ג"כ בזמן שנולד הספק וע"ז אנו אומרים שמצב זה שאנו רואים עכשיו היה בהדבר גם קודם לכן, וכמו הרי חסר לפניך ברפ"ק דנדה, הרי אנו אומרי' דחסרון המקוה שאנו רואים עתה חסרון זה עצמו היה גם קודם לכן, אבל לא יעלה על הדעת לומר שאם נבוא עתה בידים ונחסר לפנינו את המקוה שיהי' זה בגדר של הרי חסר לפניך, וה"נ בנ"ד בשלמא לפי הכוונה הפשוטה והאמיתית של ד' התוס' שהרי גרושה לפניך בגט זה אלא שאנו מסופקים אימתי היו גירושין אלו שפיר י"ל חזקה דהשתא שהגירושין הללו אירעו לא עתה אלא קודם הזנות, אבל לפי פ"י כ"ג שהספק הוא על ביטול הגט אם היה קודם הזנות ואפקעינהו ואם לאחר הזנות ואז לא אפקעינהו והגט בטל והיא עדיין א"א ואינה גרושה לפניך כלל א"כ מה יושיענו במה שיחזור עתה אחר הזנות ויגרשנה מחדש, וכי מה יוסיפו תת כח גירושין החדשים הללו לספק שהיה קודם הזנות, הלא בגירושין הללו אין לנו שום ספק כלל אימת היו ואנו רואים שהם אחר הזנות ומה שייך לומר בזה הרי גרושה לפניך, אין אלו אלא דברי תימה במחכ"ת.

ועיקר קושיית כ"ג (אף אם נודה שקושיא היא זו, כי לדעתי לא קושיא היא כלל וכדלהלן) מה הקשו התוס' דנוקי אחזקת א"א הלא יוכל לחפות בגט שאין בו זמן ויבטלו שלב"פ ויהי' ספק אימת הי' הביטול וכו' ואז אין כאן חזקת א"א משום דהס' הוא שמא אפקעינהו (שמכח קו' זו הוכיח שג"ז הוא נגד חזקה ושלוה נתכוונו התוס' בתירוץם שיגרשנה עתה ויהי' גרושה לפניך) — הנה יש ליישב בפשיטות, דעדיפא מיני' הא הקשה הגרעק"א ז"ל בחי' לגיטין לתי' קמא דתוס' (דרף ג ע"א) שאם יחפה כדין לא איכפת לן א"כ אמאי תיקנו זמן שמא יחפה שלא כדין הא יוכל לחפות כדין, ותירץ דלא ירצה לעשות בעילותיו כ"ז וגם בארוסה כיון דרב מנגיד

אמאן דמבטל גיטא לא ירצה לעשות כן ע"ש, וזה יספיק גם לקו' כ"ג.
אלא דלענ"ד קו' כ"ג מעיקרא לאו קו' היא כלל, דבשלמא בגט שאין בו זמן
שהספק הוא אימתי נתגרשה בהגט שפיר יוכל לחפות, דהא האשה שהביאה גיטה
אינה צריכה לעדים כלל ותוציא גיטה ותאמר שנתגרשה קודם הזנות, אבל כשיבטל
שלא בפ' והספק יהי' אימתי ביטלו הא בספק זה לא יוכל לחפות כלל, שהרי האשה
והבעל עצמם אינם נאמנים על הביטול (ועי' בב"ש סי' קמ"א ס"ק צ"ב) לעשותה
לפנוייה למפרע, וגם כ"ג לא הקשה אלא מכח שיהי' לנו ספק אימתי היה הביטול
הרי שגם כ"ג מודה שאין הבעל והאשה נאמנים, ובע"כ צ"ל שתביא העדים שביטל
לפניהם וא"כ מה ספק שייך תו כאן, הלא העדים יאמרו מתי ביטל והעדים הלא
נאמנים, ומה זה דמיון לחששא דיחפה ע"י הגט, דהתם לא צריכה לעדים כלל
שהגט בידה ובהגט אין מבוראר מתי נתגרשה כשאין בו זמן, ואף אם לא יביאו אלא
עד א' שביטל לפניו, הלא אם העד נאמן על הביטול ממילא נאמן ג"כ שהביטול היה
עתה אחר הזנות ולא תוכל לומר שהי' הביטול קודם.

ובעיקר הענין כשיש ספק אם אפקעינהו אם מוקמינן אחזקת א"א או אדרבא
אחזקת פנויה ראיתי בתשו' עין יצחק להגרי"א ס' ז"ל (חאה"ע סי' כ"ז) שהאריך
(מענף י' ואילך) כשיש ספק בעדות מסל"ת בעדות אשה אם הוה מסל"ת דלשיטת
רש"י ודעימי' דמסל"ת אפקעינהו הוה זה ספק בעיקר הקדושין ומוקמינן לה אחזקת
פנויה ע"ש באורך, ותמהני שלא העיר כלל מהך דיבמות דפ"ח דמוכח להיפך דע"א
א"נ לומר ששאל דהוה נגד חזקת איסור דהקדש, דאף אם נחלק בין זה לחזקה
בטעות כמש"כ הש"ש משום דעד עתה הי' עכ"פ אסור אבל גם באפקעינהו
דקדושין כך הוא, אם לא שנאמר כמש"כ כת"ר דהתם החזקה הוא שלא שאל.

ז) ומש"כ כ"ג להביא רא"י להיפך דחזקה בטעות לאו חזקה היא מקדושין (דס"ו
ע"א) דתרי אמרי אשתבע ותרי כו' מאי חזית דסמכת אהני כו' וכתבו רש"י ותוס'
דלא מוקמינן לינאי אחזקת כשרות דאם אשתבאי אמו לא הי' לו לינאי מעולם חזקת
כשרות כלל, הרי דאע"פ שמ"מ עד עכשיו הוחזק לפנינו אין זו חזקה, זו ודאי
לכאורה ראייה גדולה היא, וצריך ישוב שלא יהי' סתירה מכאן לכל הני ראיות
שהבאתי במכתבי העבר שחזקה שהוחזקה לפנינו חזקה מעלייתא היא.

ובתשו' אחיעזר להרת"ע שי' (חאה"ע סי' ה') כ' כה"ג להוכיח דל"ה חזקה
מתוס' כתובות (כ"ב ע"א) בב' אומרים עבד וב' אומרי' כו' עי"ש, ותימא שלא הביא
מהך דקידושין ס"ו ורש"י ותוס' שם, והנה באחיעזר כתב ע"ז וז"ל ואולי בתרי ותרי
שאני דלא מהני חזקה שהוחזק לפנינו רק חזקה דמעיקרא שלא נשתנה עכ"ל,
והדברים מחוסרים באור והסבר.

ונלע"ד לישב כ"ז ולבאר היטב, ומריש אמינא מה שנ"ל להביא עוד רא"י דחזקה
בטעות חזקה היא מגמ' דגיטין (דף ט' ע"א) ואם יש עליו עוררין יתקיים בתותמיו,
מאי עוררין אילימא ערעור דחד והאר"י אין ערעור פחות מב' כו' עי"ש, ולכאורה

קשה הא מבואר בקדושין (דע"ג ע"ב) כי אר"י אין ערעור פחות מב' ה"מ היכא דאיתא חזקה דכשרות אבל היכא דליכא חזקה דכשרות חד נמי מהימן עי"ש והכא מאי חזקה דכשרות איכא, ובע"כ צ"ל שהגט הוא בחזקת כשרות שקודם שבא המערער החזקנוהו לכשר, ואם נאמר שכל שהעד עוקר החזקה למפרע באופן שלדבריו אין כאן חזקה מעיקרא כלל מהימן (להסבורים דדשב"ע בלא חזקה ע"א נאמן) הרי הכא ג"כ לדברי העד בטעות החזקנו הגט לכשר ואמאי א"נ, אע"כ שג"ז נקרא נגד חזקה דע"א א"נ.

אך לפ"ז תקשי לן לכאורה אמאי דאמרי' שם בגמ' אלא ערער תרי תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת כו' וכתבו התוס' סמוך אהני שפוסלין החתימה ולוקמה בתזקת א"א עי"ש, ולדברינו אדרבא כיון דתרי ותרי נינהו נעמיד הגט על חזקת כשרות דהא מה"ט אין עא"נ לערער משום שיש חז"כ דהגט וא"כ כי אמרי' בתו"ת אוקי אחזקה צ"ל הגט בחז"כ.

מיהו בלאה"נ הקשה הפנ"י שם ל"א אוקי תרי לבהדי תרי ונשאר הגט בחזקתו וכ' לתרץ דכיון שעדים המערערים פוסלין החתימה תו ל"ש לומר אוקי הגט אחזקה דתרי כמאה ומאה כתרי והרי המערערי' מכתישין עדי החתימה וגם עדי הקיום כו' עי"ש, ועדיין צריך להבין דהאיך נוכל לומר דכיון דתרי מערערי' מכחישי' גם עדי החתימה וגם עדי הקיום הו"ל תרי כמאה, דהא תינח אם היו המערערים אומרים שהחתימות אמיתיות הן רק שמערערים על העדות ולא על העדים והיו אומרי' שהעדי' מעידי' שקר אז י"ל דתרי כמאה, אבל באמת הלא המערערי' אינם מכחישים כלל את עדי החתימה רק שאומרי' שאין כאן עדי חתימה כלל שהבעל או השליח זייף את חתימותיהם והשטר מזוייף, ונמצא שהב' כיתי עדים מכחישים זא"ז בזה גופא אם יש כאן עדי חתימה או לא, וא"כ כשאנו אומרי' אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי אחזקה אנו צריכים לומר אוקי גט אחזקתו שעד עתה החזקנו שיש עדי חתימה, והיאך נוכל לצרף עדי החתימה לעדי הקיום ולומר שארבעתם מוכחים מב' המערערי' וב' כמאה, הלא עדי החתימה אינם מוכחים כלל רק הם דנים ע"ז גופא אם יש כאן עדי חתימה או לא וא"כ כשנסלק עדות ב' הכיתות המכחישי' זא"ז נשאר הגט בחזקת כשר שעד עתה החזקנו שיש עליו עדי חתימה. ע"כ גלענ"ד לבאר זה עפמש"כ בש"ש (ש"ו פכ"ב) וכ"כ ג"כ בתשו' רעק"א ז"ל (סי' קל"ו) דהא דמוקמינן בתו"ת אחזקה היינו דוקא בחזקה דמעיקרא כמו חזקת מרא קמא או חזקת פנוי' וכה"ג שאין החזקה מבררת הדבר אלא שכך הוא הדין מגזה"כ שנפסוק הדין כדמעיקרא, אבל בחזקה שהיא בגדר בירור וסברא כמו חזקה אין אדם פורע בתוך זמנו וכה"ג בזה ל"ש לומר בתו"ת אוקי אחזקה, וכמש"כ התוס' דבתו"ת ל"ש לצרף מיגו משום דמיגו הוא בירור ולא עדיף בירור דמיגו מביירור דעדים וה"ז כמו שיש לכת' א' עוד עדים ותרי כמאה וה"נ בחזקה שמכח סברא לא יוסיף תת כח בירור החזקה להעדים דתרי כמאה ע"ש.

והשתא א"ש דכד נדייק בדבר נראה שיש הבדל בין חזקת א"א לחזקת כשרות

הגט, דחזקת א"א היא חזקה דמעיקרא ולא מצד בירור וכמש"ב המהרי"ט בשניות חאה"ע (סי' כ"ז) עי"ש, וכמו בנ"ד בגמ' דגיטין הרי מה שהיתה עד עתה א"א אין אנו צריכים לבירורי' כלל שע"ז אין העדים מחולקים כלל רק שמחולקים אם יצאה עתה מחזקה זו או לא, וע"ז שייך לומר כשיש לנו ספק דתו"ת וכה"ג גזרה תורה שנפסוק הדין כמו שהי' קודם לידת הספק שאז היתה ודאי א"א, אבל חזקת כשרות דהגט היא חזקה דמכח סברא ובירור ואומדנא, שהרי כל מה שהחזקנו הגט לכשר הוא מטעם עדי' החתומי' על השטר כמי שנחקרה עדותן בבי"ד וכתבו התוס' בכתובות (דצ"ב ע"ב) הטעם שהוא מפני דמירתת לכתוב שטר מזוייף פן יוכיח בי"ד זיופו ע"ש, וכן רש"י בגיטין (דף ג' ע"א) כ' הטעם דלא תציף אינש לזיופי עי"ש, ונמצא שזהו סברא ואומדנא טובה ובירור על אמיתות החתימות שאינן מזויפות, וא"כ בתו"ת הרי אין מעמידין כלל על חזקה כזו כמו שאין מצרפין מיגו מה"ט דתרי כמאה. וכזה מובן היטב מש"כ התוס' סמוך אהני שפוסלי' החתימה ולוקמה בחזקת א"א, דחזקת א"א היא חזקה דמעיקרא שאינה מצד בירור אבל על חזקת הגט הבאה מכח סברא ובירור א"א להעמיד נגד עדים המכחישים את בירור זה דתרי כמאה.

ומעתה מובן גם מה דבתו"ת לא מוקמינן אחזקה שהוחזק עד עתה לפנינו כמו בהך דקדושין בינאי שהביא כ"ג ובהך דתוס' כתובות בעבד שהביא האחיעזר, שכל חזקה שהעדים רוצים לעקור אותה למפרע ואומרי' שלא הי' חזקה כלל ואנו אומרי' דמ"מ זה גופא מה שעד עתה היינו מוחזקים כך הויה חזקה הרי גדרה של חזקה זו הוא מכח סברא ואומדנא ובירור כמו איש ואשה שהגדילו בתוך הבית (ד"פ ע"א) וכה"ג טובא שם, ועי' במהרי"ט (ח"א סי' פ"ב) בד"ה ומצאתי בתשובה במש"כ על דברי הרא"ש עי"ש, ובתרי ותרי ל"ש לאוקמי אחזקה כי האי דתרי כמאה, אבל בעד א' מוקמינן שפיר, וכן בכל ספק שפיר מוקמינן אחזקה זו מלבד בתו"ת וכמבואר.

ח) ובדבר שתמה מר על הש"ש (ש"ג פי"ד) וכ"כ בא"מ (סי' קכ"ז) בבאור דברי הטור שלאחר תקנת זמן אם תוציא גט בלא זמן ותאמר שנתגרשה קודם אינה נאמנת וכ' הטעם דקודם התקנה היתה נאמנת ולא קטלינן לה משום מ"ש התוס' (בדי"ז ע"א) דנגד חזקת א"א יש ריעותא דגרושה לפנינו וחזקת כשרות דאשה אבל לאחר התקנה שיש איסור דרבנן לחתום גט שאין בו זמן מוקמינן לעדים אחזקת כשרות והשתא הוא דאיתרעו לעשות איסור וכהריב"ש שברמ"א חו"מ (סי' ל"ד) שעדים שנפסלו ולא ידעינן אימת מוקמינן להו אחזקת כשרות והשתא הוא דנפסלו, וא"כ נגד חז"כ דאשה יש חז"כ דעדים וממילא נשארה בחזקת אי' דא"א וריעותא דהשתא דגרושה לפנינו לא חשיבא נגד חזקה דמעיקרא דאי' א"א וכמש"כ הפנ"י, ותמה כ"ג וכ' שדבריו לא נהירין כלל חדא דהא פסול דרבנן בעי הכרזה וקודם הכרזה לא נפסלו ולא יצאו מחזקת כשרות כלל, ועוד היאך יכריע חזקת עדים דלא הויה מה"ת חז"כ דאשה דהויה מה"ת וסיים שע"כ דבריו תמוהין מאד — הנה לענ"ד אין בזה כדי השגה ולק"מ.

דמש"כ כ"ג דפסול דרבנן קודם הכרזה לא נפסלו כלל ולא יצאו מחז"כ זה היה
 תא אם היינו אומרי' דחז"כ היינו כגדר חזקת הגוף, אלא שחזקת הגוף הוא
 גשמיות וחז"כ הוא ברוחניות שגוף זה לא נפסל לעדות, אזי היה אפ"ל כמ"ש כ"ג
 כיון דקודם הכרזה לא נפסל לא יצא מחז"כ עד ההכרזה. אבל באמת חז"כ אין
 ניינו שגוף זה הוא כשר לעדות, אלא שאדם זה לא עשה מעשה עבירה ורשע, ואנו
 ניין לא על כשרותו או פסולו לעדות אלא על עשייתו או אי-עשייתו מעשה
 עבירה, וחז"כ הוא חזקה שמכח רוב שרוב בני"א מוחזקים לכשרים שאינם עוברים
 בירות וכדכ' הפנ"י כאן בסוגי' דגיטין די"ז עי"ש, וכ"כ ג"כ בתשו' נו"ב (מהדו"ק
 אה"ע סי' ס"ט) דרוב נשים שבישראל כשרות ואינן מזנות עי"ש, וכ"כ בתשו'
 ת"ס (אהע"ז ח"א סי' קל"א) בד"ה ודע וז"ל חזקת כשרות הוא חזקה דאתיא מכח
 רוב, דרוב ישראל כשרים וצדיקים עכ"ל, ואם אמנם בתשו' מהרשד"ם (חחו"מ סי'
 י"י) נראה שחז"כ הוא מעין חזקת הגוף וז"ל שם שדבר גלוי וידוע שכל ישראל
 חזקת כשרים הם כו' כל בן ישראל עשאו ד' ישר מתחילת בריאתו ובחזקת כשר
 ומד עד שיודע לך בכירור שבקש חשבונות ואורחות עקלקלות וכו' עכ"ל, אבל גם
 דבריו הלא מבואר שגדר הישרות והכשרות הוא שלא ילך באורחות עקלקלות ולא
 גשה איסור, ולא מה שכשר לעדות, אלא שאם נאמר שחזקה דאתיא מכח רובא
 וא, אזי ה"ז כגדר של חזקת אין אדם פורע בתו"ז וכה"ג, שעניינו שכך הוא ע"פ
 רוב מנהגם וטבעם של בני"א לבלי לפרוע בתו"ז וה"נ ע"פ רוב טבעם ומנהגם של
 ישראל לבלי לעשות איסור, ואם נאמר כמהרשד"ם שמתחילת בריאתו עשאו ד' ישר
 מרי' שכך נטוע הטבע בגוף ישראל מתחילת בריאתו ע"פ ד' לבלי לעשות אי',
 וזתר נראה שדא ודא אחת היא, והיינו שכך נטע הקב"ה מתחילה הטבע בישראל
 וע"פ רוב לא יעשה אי', ועכ"פ איך שיהי' מאי נ"מ אם בעי הכרזה או לא, ואפי'
 א נפסל כלל לעדות ע"י האי' מה בכך, אבל מ"מ הא אמרי' שחזקת ישראל לבלי
 עשות מעשה איסור, וממילא כשראינו שעשה מעשה איסור ולא ידעין אימת שוב
 ש לאחר המעשה ולומר השתא הוא דאיתרע לפ"ד הריב"ש שברמ"א חו"מ סל"ד
 נ"ל, ודברי הש"ש נכונים (אלא שעיקר ד' הריב"ש שברמ"א הנ"ל אינו מוסכם
 אכ"מ).

וממילא ל"ק נמי מש"כ כ"ג שחז"כ דעדים אינו מה"ת וחז"כ דאשה הוא מה"ת,
 וזה הי' שייך אם החז"כ הי' מה שהם כשרים לעדות, ואז היינו אומרי' דמה"ת הא
 כשרים לעדות ויש להם חז"כ מה"ת, אבל כיון שהחז"כ הוא שרוב ישראל אין
 ושים מעשה איסור א"כ שוב אין נ"מ אם האי' מה"ת או דרבנן, דכיון דעכ"פ אין
 רכס לעבור על אי' דרבנן ממילא החזקה הוא מה"ת ככל החזקות, דלא יהא אי'
 רבנן גרוע מדבר שאין בו שום איסור כלל אלא שכך הוא טבע בני"א ע"פ רוב כמו
 חזקה אא"פ בתו"ז וכה"ג שאין בו סרך אי' כלל אלא כיון שמ"מ כך הוא טבע בני"א
 י"ז חזקה גמורה מה"ת וה"נ כאן דאין טבע ישראל לעבור על אי' דרבנן הו"ל חזקה
 מורה דאורייתא.

ואע"פ שכל האיסור דרבנן כאן הוא רק לכתחילה שהגט שאין בו זמן רק לכתחילה לא תינשא בו ואם ניסת הולד כשר מ"מ כל שאנו דנין לענין שרוב בני ישראל הם בחזקת שאינם עוברים ע"ז אין נ"מ, דבע"כ צ"ל שגם על איסור דלכתחילה אין עוברים, וממקומו הוא מוכרע שהרי כשהקשה אביי מה הועילו חכמים בתקנתן השיב רב יוסף אהנו דלכתחילה לא תינשא ופרש"י דלא כתבו ל"י סופרי הדיינין ולא חתמי עליו סהדי עי"ש, הרי מפורש שהעדים לא יחתמו על גט זה שאין בו זמן, ובגיטין (דף ס"ז ע"א) לענין אומר אמרו אמרינן נמי כיון דאמר מר כשר ולא תיעשה כן בישראל לא שכיחא עי"ש, הרי שרוב ישראל הם בחזקת שלא יעברו על לכתחילה עד שאמרו ע"ז דלא שכיחא, וכן מבואר בתוס' חולין (דף כ"ט ע"ב) בד"ה תרי גברי דכיון דלכתחילה אסור מילתא דל"ש היא עי"ש.